

Hva skal til for at en rasistisk ytring omfattes av straffeloven § 135 a?

En redegjørelse for utviklingen i Norge fra 1997 til i dag, med fokus på avveiningen mot vernet av ytringsfriheten.

Kandidatnr: 174984

Leveringsfrist: 10. desember 2010

Veileder: Marius Emberland

Til sammen 12 770 ord

09.12.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
1.1	PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING.....	1
1.2	PRESENTASJON AV RETTSGRUNNLAG OG SAMMENHENGEN MELLOM DISSE	2
1.3	METODE OG RETTSKILDER	4
1.3.1	RETTSKILDER	4
1.4	OPPLEGGET FOR FREMSTILLINGEN	6
<u>2</u>	<u>UTVIKLINGEN I NORSK HØYESTERETT FRA 1997-2007</u>	<u>6</u>
2.1	INNLEDNING	6
2.2	HVILKEN TYPE YTRINGER ”TRUER, FORHÅNER ELLER UTSETTER FOR HAT, FORFØLGELSE ELLER RINGEAKT” I HENHOLD TIL STRL. § 135 A?	7
2.3	TOLKNINGEN AV YTRINGENE	8
2.3.1	”KONTEKSTUELL” TOLKNING I KJUUS-KJENNELSEN	8
2.3.1.1	Diskusjon rundt flertallets tolkningsprinsipper.....	9
2.3.2	”TEKSTUELL” TOLKNING I BOOT BOYS-DOMMEN	10
2.3.3	TILBAKE TIL DEN ”KONTEKSTUELLE” TOLKNINGSNORM I VIGRID-KJENNELSEN	12
2.4	AVVEININGEN MOT GRL. § 100	14
2.4.1	HVIT VALGALLIANSE SOM POLITISK PARTI	14
2.4.2	BOOT BOYS SOM LOVLIG GRUPPERING	15
2.4.3	DEN OFFENTLIGE ”RENSELSESPROSESS”	16
2.5	INTERNASJONALE FORPLIKTELSE ETTER EMK OG RDK.....	17
2.5.1	KJUUS-KJENNELSEN	18
2.5.2	BOOT BOYS-DOMMEN	20
2.5.3	VIGRID-KJENNELSEN.....	22
2.6	RETTSTILSTANDEN ETTER VIGRID-KJENNELSEN.....	23
2.6.1	ØVRIG KRITIKK AV BOOT BOYS-DOMMEN.....	23
2.6.2	RETTSANVENDELSEN I VIGRID-KJENNELSEN.....	24
<u>3</u>	<u>ENDRING AV GRL. § 100, STRL. § 135 A OG INKORPORERING AV RDK</u>	<u>26</u>
3.1	GRUNNLOVEN § 100.....	26

3.1.1	ENDRING AV EN GRUNNLOVSBESTEMMELSE	26
3.1.2	YTRINGSFRIHET SOM UTGANGSPUNKT	27
3.1.3	AVVEININGEN MOT RASEDISKRIMINERENDE YTRINGER.....	28
3.1.3.1	Hvordan tolke rasistiske ytringer etter lovendringen?	30
3.2	INKORPORERING AV RDK GJENNOM DISKRIMINERINGSLOVEN OG ENDRING AV STRAFFELOVEN § 135 A	31
3.2.1	INKORPORERING AV RDK GJENNOM DISKRIMINERINGSLOVEN § 2	32
3.2.2	ENDRING AV STRL. § 135 A	34
3.2.3	RESULTATER AV LOVENDRINGENE	36
<u>4</u>	<u>NYERE RETTSPRAKSIS FRA UNDERRETTSDOMSTOLENE OG EMD.....</u>	<u>37</u>
4.1	LEDEREN FOR VIGRID ANKER TIL LAGMANNSRETTE, LB- 2008-11329	37
4.2	OSLO TINGRETT, 2009-68927.....	39
4.3	SANDEFJORD TINGRETT, 2009-132208	41
4.4	EMD - AFFAIRE FERET C. BELGIQUE 2009/07/16	43
<u>5</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>45</u>
<u>6</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>47</u>

1 Innledning

1.1 Presentasjon av problemstilling

I denne oppgaven vil jeg besvare to hovedproblemstillinger. For det første vil jeg redegjøre for hva Høyesterett har vektlagt i vurderingen av hva som skal til for at en rasediskriminerende ytring omfattes av straffeloven¹ (strl.) § 135 a. Høyesterett har hatt seks saker til behandling omhandlende bestemmelsen. Grunnet oppgavens omfang vil jeg med utgangspunkt i Rt.1997 s.1821, redegjøre for og belyse utviklingen i de tre nyeste avgjørelsene fra Høyesterett. Disse tre avgjørelsene er Kjuus-kjennelsen Rt.1997 s.1821, Boot Boys-dommen Rt.2002 s.1618 og Vigrid-kjennelsen Rt.2007 s.1807.

Jeg vil se på hvilke momenter Høyesterett har vektlagt i vurderingen av hvilken type ytringer som omfattes av bestemmelsen og hvordan disse ytringene skal tolkes. Å straffes for å ytre sin mening, er i strid med vernet av ytringsfriheten, hjemlet både i grunnloven² (grl.) § 100 og i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon³ (EMK) art.10. Jeg vil dermed også fokusere på avveiningen Høyesterett har foretatt mellom vernet av ytringsfriheten og vernet mot rasediskriminerende ytringer, nettopp i strl. § 135 a.

I andre hovedproblemstilling vil jeg så problematisere hvorvidt det nå kan spores en tendens i retning av økt vektlegging av vernet mot rasediskriminering, på bekostning av vernet av ytringsfriheten. Etter oppfordring fra internasjonale organer som FNs

¹ Almindelig borgelig Straffelov 22.mai 1902

² Kongeriket Norges Grundlov 17.mai 1814

³ Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, ratifisert av Norge 15. januar 1952

rasediskrimineringskomite, foretok lovgiver endringer i strl. § 135 a i 2005 samtidig som FNs rasediskrimineringskonvensjon⁴ (RDK) ble inkorporert i norsk rett gjennom vedtakelsen av diskrimineringsloven⁵. Året før ble også grl. § 100 endret. Denne delen av drøftelsen vil altså ha sin bakgrunn i lovgivers begrunnelse for disse lovendringene og endringenes eventuelle betydning for anvendelsen av strl. § 135 a i nyere rettspraksis.

1.2 Presentasjon av rettsgrunnlag og sammenhengen mellom disse

Jeg vil i dette avsnittet presentere de lovhjemler som danner bakgrunnen for min avhandling og sammenhengen mellom disse. Dette vil gi en bredere forståelse for temaet, før jeg går inn på de ulike drøftelser.

Strl. § 135 a var uendret på tidspunktet for gjerningsbeskrivelsen i samtlige av de tre avgjørelsene fra Høyesterett som skal gjennomgås i første hovedproblemstilling. For to av dommene gjelder det samme for grl. § 100. Jeg finner det dermed mest naturlig å presentere de nye bestemmelsene under avsnitt 3, som omhandler lovendringene. I dette avsnittet vil bestemmelsene slik de lød før lovendringene presenteres.

Strl. § 135 a:

”Med bøter eller fengsel inntil 2 år straffes den som ved uttalelse eller annen meddelelse, herunder ved bruk av symbler, som fremsettes offentlig eller på annen måte spres blant allmennheten, truer, forhåner eller utsetter for hat, forfølgelse eller ringeakt en person eller en gruppe av personer på grunn av deres trosbekjennelse, rase, hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse. Tilsvarende gjelder slike krenkelser overfor en person eller en gruppe på grunn av deres homofile legning, leveform eller orientering.

På samme måte straffes den som tilskynder eller på annen måte medvirker til en handling som nevnt i første ledd.”

⁴ De forente nasjoners internasjonale konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering av 21.desember 1965, ratifisert av Norge 6.august 1970

Strl. § 135 a kom inn i straffeloven ved lov av 5. juni 1970 nr. 34 på grunn av Norges ratifisering av FNs rasediskrimineringskonvensjon (RDK). Etter RDK art.4 bokstav a, skal konvensjonspartene erklære at enhver ”spredning av ideer basert på tanken om rasemessig overlegenhet eller rasehat (...) er en straffbar handling.” Daværende § 135 annet ledd ble ikke ansett å være tilstrekkelig til å oppfylle Norges forpliktelser etter konvensjonen, og ble dermed avløst av § 135 a.⁶

Strl. § 135 a medfører straff for å ytre sin mening, og vernet av ytringsfriheten vil derfor medføre en viktig begrensning for bestemmelsens anvendelse. I Norge har vi hjemmel for ytringsfriheten både i grl. § 100 og i EMK art.10. I henhold til menneskerettsloven⁷ § 2 nr.1 er EMK gjort til norsk lov, og også gitt forrang foran annen norsk lovgivning jf. § 3.

Gr. § 100:

”Trykkefrihed bør finde Sted. Ingen kan straffes for noget Skrift, af hvad Indhold det end maatte være, som han har ladet trykke eller udgive, med mindre han forsætlig og aapenbare har enten selv vist, eller tilskyndet Andre til, Ulydighed mod Lovene, Ringeagt mod Religionen, Sædelighed eller de konstitutionelle Magter, Modstand mod disses Befalinger, eller fremført falske og ærekrænkende Beskyldninger mod Nogen. Frimodige Ytringer, om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand, ere Enhver tilladte.”

EMK art.10:

”1. Enhver har rett til ytringsfrihet. Denne rett skal omfatte frihet til å ha meninger og til å motta og meddele opplysninger og ideer uten inngrep av offentlig myndighet og uten hensyn til grenser. Denne artikkel skal ikke hindre stater fra å kreve lisensiering av kringkasting, fjernsyn eller kinoforetak.

2. Fordi utøvelsen av disse friheter medfører plikter og ansvar, kan den bli undergitt slike formregler, vilkår, innskrenkninger eller straffer som er foreskrevet ved lov og som er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, territoriale integritet eller offentlige trygghet, for å

⁵ Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. 3.juni 2005 nr.33

⁶ Ot.prp. nr.33 (2004-2005) ”Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven) (punkt 3.5.1 annet avsnitt)

forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, for å verne andres omdømme eller rettigheter, for å forebygge at fortrolige opplysninger blir røpet, eller for å bevare domstolenes autoritet og upartiskhet.”

Som vi ser av både grl. § 100 og EMK art.10 punkt 1, er retten til å ytre seg fritt det klare utgangspunkt. Ytringsfriheten kan imidlertid begrenses, også gjennom straff jf. § grl. § 100 annet punktum og EMK art.10 punkt 2. Strl. § 135 a utgjør en slik begrensning for rasediskriminerende ytringer.

1.3 Metode og rettskilder

Jeg vil anvende en rettsdogmatisk analysemodell, der formålet vil være en redegjørelse for innholdet i og utviklingen av gjeldende rett. Metoden vil gjennomgående være deskriptiv.

1.3.1 Rettskilder

For å besvare første hovedproblemstilling, vil de tre siste avgjørelsene Høyesterett har avsagt omhandlende strl. § 135 a gjennomgås og analyseres. Dette gjelder Kjuus-kjennelsen Rt.1997 s.1821, Boot Boys-dommen Rt.2002 s.1618 og Vigrid-kjennelsen Rt.2007 s.1807. Grunnet oppgavens omfang, avgrenses det mot en redegjørelse av underrettspraksis i perioden 1997-2007. Høyesterett dømmer i siste instans og jeg anser dermed at praksis fra Høyesterett i tilstrekkelig grad gir uttrykk for gjeldende rett i perioden.

Det vil også henvises til praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) der Høyesterett bruker dommer fra EMD i sin argumentasjon. Praksis fra EMD vil gi Høyesterett retningslinjer på hvordan EMK og øvrig norsk intern rett må anvendes og håndheves for at Norges forpliktelser etter EMK skal anses møtt. Fordi anvendelsen av

⁷ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven), 21. mai 1999 nr.30

strl. § 135 a medfører et inngrep i EMK art. 10, vil dermed rettspraksis fra EMD være en viktig rettskilde når strl. § 135 a skal tolkes og anvendes.

Norge har også anerkjent FNs rasediskrimineringskomites myndighet som klageorgan i saker omhandlende RDK, i henhold til konvensjonens art.14. Etter klage fra blant annet Det mosaiske trossamfunn i Oslo og Trondheim, uttalte komiteen seg om Boot Boys-dommen 15. august 2005. Det vil dermed også redegjøres for uttalelsens eventuelle betydning for norsk rett.

I andre hovedproblemstilling vil jeg ta utgangspunkt i forarbeidene til nye grl. § 100 og strl. § 135 a, for å belyse lovgivers begrunnelse for endringene i bestemmelsene. Dette gjelder også forarbeidene til diskrimineringsloven som bakgrunn for inkorporeringen av FNs rasediskrimineringskonvensjon. Konkret gjelder dette blant annet NOU 1999: 27 ”Ytringsfrihed bør finde Sted,” Innst.S. nr. 270 (2003-2004) ”Innstilling fra kontroll og konstitusjonskomiteen om endring av Grunnloven § 100” og Ot.prp. nr.33 (2004-2005) ”Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven).”

Jeg vil så gjennomgå tre underrettsdommer. Etter lovendringene i 2004 og 2005 foreligger det ingen praksis fra Høyesterett utover Vigrid-kjennelsen. Det er dermed kun rettspraksis fra underrettsdomstolene som kan gi mulige svar på om vi etter lovendringene kan spore en endring i retning av økt vektlegging av vernet mot rasediskriminering, på bekostning av ytringsfriheten. Det vil redegjøres for en kjennelse fra Borgarting lagmannsrett avsagt 19. mai 2008 (lb-2008-11329), en dom fra Oslo tingrett avsagt 23. juni 2009 (toslo-2009-68927) og en dom fra Sandefjord tingrett avsagt 2.mars 2010 (tsafo-2009-132208.)

EMD har i tillegg nylig hatt en sak til behandling innenfor avhandlingens tema. For å belyse hvordan EMD i dag stiller seg til rasediskriminerende ytringer, vil jeg avslutningsvis redegjøre for denne avgjørelsen. Dette gjelder Affaire Feret c. Belgique 2009/07/16. Dommen er kun tilgjengelig på fransk på EMDs nettsider, og jeg vil derfor ta utgangspunkt i et norsk sammendrag av dommen, utarbeidet av lovdata.

1.4 Opplegget for fremstillingen

I punkt 2 vil jeg gå nærmere inn på hva som vektlegges i vurderingen av hvilke ytringer som kan omfattes av strl. § 135 a. Dette vil gjøres ved en redegjørelse og analyse av utviklingen i de tre nevnte avgjørelser fra Høyesterett der bestemmelsen er sentral.

Deretter vil jeg i punkt 3 ta for meg lovendringene av grl. § 100, strl. § 135 a og inkorporeringen av RDK i norsk lov. I punkt 4 vil jeg vurdere om det kan spores noen endringer i rettspraksis på bakgrunn av lovendringene, gjennom en analyse av tre underrettsdommer. En nyere dom fra EMD vil også presenteres. Punkt 5 vil inneholde avsluttende merknader og konklusjon.

2 Utviklingen i norsk Høyesterett fra 1997-2007

Jeg vil nå ta for meg Kjuus-kjennelsen, Boot Boys-dommen og Vigrid-kjennelsen og redegjøre for hva Høyesterett har vektlagt i sin tolkning og anvendelse av strl. § 135 a. Dette vil gi grunnlag for en vurdering av hva som har blitt ansett som en straffbar rasistisk ytring av Høyesterett i perioden 1997-2007.

2.1 Innledning

Retten til å ytre seg fritt er et grunnleggende politisk prinsipp i de vestlige demokratiske samfunn.⁸ Rasistiske ytringer vil av de aller fleste anses som usmaklige, men det er i utgangspunktet ikke tvilsomt at også usmaklige uttalelser nyter ytringsfrihetens vern. EMD sa i Handyside-dommen at ytringsfriheten også skal verne om uttalelser som fornærmer og sjokkerer.⁹ I Boot Boys-dommen sies det også at det først og fremst er

⁸ NOU 1999:27 ”Ytringsfrihed bør finde Sted” (punkt 2.2.2, annet avsnitt)

⁹ Case of Handyside v. The United Kingdom, Application no: 5493/72 (avsnitt 49)

”de avskyvekkende utsagn som setter vår forståelse av prinsippet om ytringsfrihet på prøve.”¹⁰

Både grl. § 100 og EMK art.10 åpner imidlertid for innskrenkninger i ytringsfriheten, og anvendelsen av strl. § 135 a kan medføre en slik innskrenkning for rasistiske ytringer. Momentene Høyesterett har vektlagt i vurderingen av hva som skal til for at en rasistisk ytring omfattes av strl. § 135 a, vil belyses i den videre fremstilling.

2.2 Hvilken type ytringer ”truer, forhåner eller utsetter for hat, forfølgelse eller ringeakt” i henhold til strl. § 135 a?

I Kjuus-kjennelsen fremmer førstvoterende, dommer Gussgard, at de ulike begreper i § 135 a er upresise i sin formulering og at rettspraksis gir liten anvisning på innholdet i det enkelte begrep og hva som egentlig skiller disse. Det er imidlertid snakk om sterke karakteristikk, der Ot.prp. nr.29 (1980-1981) setter terskelen ved ”ytringer av kvalifisert krenkende karakter.”¹¹

Førstvoterende i Boot Boys-dommen, dommer Stabel, slutter seg til dette og legger til at utsagn ”som oppfordrer eller gir tilslutning til integritetskrenkelser” vil kunne være av en slik art, samt utsagn som innebærer ”en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd.”¹² Førstvoterende i Vigrid-kjennelsen, dommer Tønder, viderefører denne forståelsen av begrepene i strl. § 135 a.¹³

I utgangspunktet har det altså vært enighet i Høyesterett rundt hvor terskelen skal ligge for at en rasistisk ytring ”truer, forhåner eller utsetter for hat, forfølgelse eller ringeakt”

¹⁰ Rt.2002 s.1618 (s.1630)

¹¹ Rt.1997 s.1821 (s.1826) med henvisning til Ot.prp. nr.29 (1980-1981)

¹² Rt.2002 s.1618 (s.1624)

¹³ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 33)

etter strl. § 135 a. Men som vi skal se i punkt 2.3, har ikke anvendelsen av prinsippene for tolkningen av disse uttalelsene vært entydige.

2.3 Tolkningen av ytringene

Det legges til grunn i samtlige av dommene at utgangspunktet for tolkningen av de fremsatte ytringer, må være den alminnelige leser eller tilhørers forståelse av det som blir skrevet eller sagt.¹⁴ Om dette innebærer at man må tolke ytringene etter sitt objektive innhold eller om kontekst og øvrige forhold også kan tas med i vurderingen, har medført en omfattende diskusjon både i Høyesterett og blant teoretikere. Som vi skal se under, har valget av tolkningsnorm vært viktig i vurderingen av om strl. § 135 a kommer til anvendelse eller ikke. Dermed vil en redegjørelse av diskusjonen rundt hvilken norm som er den riktige, være sentral i avhandlingen.

2.3.1 "Kontekstuell" tolkning i Kjuus-kjennelsen

Kjuus-kjennelsen omhandlet distribusjon av Hvit valgallianses partiprogram, der innvandrere og adoptivbarn ble oppfordret til å forlate Norge eller la seg sterilisere. Dersom befruktning i blandede parforhold likevel skulle finne sted, skulle abort foretas.¹⁵ Partiprogrammet rettet seg mot alle som ikke er "nordmenn," definert som personer som ikke har minst 3 av 4 besteforeldre av "etnisk norsk opprinnelse."¹⁶

En objektiv tolkning av ordlyden tilsier at samtlige som oppholder seg i Norge og ikke har 3 norske besteforeldre, omfattes. Partiprogrammet ville da også rettet seg mot innvandrere fra vestlige europeiske land, inkludert nordiske borgere. Dette ville trolig utgjort en for stor og uensartet gruppe til at det kunne være snakk om en krenkelse av en "gruppe av personer" etter ordlyden i § 135 a på tidspunktet for Kjuus-kjennelsen.¹⁷

¹⁴ Rt.1997 s.1821 (s.1826), Rt.2002 s.1618 (s.1626) og Rt.2007 s.1807 (avsnitt 39)

¹⁵ Rt.1997 s.1821 (s.1821)

¹⁶ Rt.1997 s.1821 (s.1826 og 1827)

¹⁷ Rt.1997 s.1821 (s.1822)

Øvrige utsagn i partiprogrammet, der det blant annet fremmes at det vil føres en noe annen politikk overfor de som har europeisk bakgrunn, gjør imidlertid at flertallet tolker dette på en annen måte. Det legges til grunn at den alminnelige lesers oppfatning av partiprogrammet, vil være at de tiltak Hvit Valgallianse ønsker gjennomført, er rettet mot den mørkhudede del av befolkningen.¹⁸ Dermed anses vilkåret om at ytringene må medføre en krenkelse av en ”gruppe” personer som oppfylt.

Om denne forståelsen av partiprogrammet var rettmessig, ble senere diskutert av flere teoretikere. I sin artikkel ”Kjuus saken – Rasediskriminering og ytringsfrihet” var Kyrre Eggen blant de som argumenterte for at Høyesteretts tolkning var problematisk i forhold til legalitetsprinsippet.¹⁹

2.3.1.1 Diskusjon rundt flertallets tolkningsprinsipper

Eggen peker på at Kjuus vanskelig kunne blitt domfelt etter § 135 a dersom Høyesterett hadde tolket partiprogrammet ut fra dets objektive meningsinnhold som i følge han fremstår som ”rasemessig nøytralt.” Han mener imidlertid at Høyesterett har foretatt en ”sektiv(e) lesning” som innebærer at rettsanvendelsen ikke er tilstrekkelig forutberegnelig. Eggen poengterer at man selvsagt må lese partiprogrammet i den kontekst det er skrevet, men mener likevel at Høyesterett her gikk for langt i den kontekstuelle tolkning ved å tillegge programmet en betydning som ikke eksplisitt fremgår av ordlyden. Selv om ytreren kanskje ellers er kjent for å ha rasistiske meninger, må det i spørsmål om straffansvar kun foretas en tolkning av det som faktisk står skrevet.²⁰

¹⁸ Rt.1997s.1821 (s.1827)

¹⁹ Kyrre Eggen, *Kjuus saken - Rasediskriminering og ytringsfrihet*, Lov og Rett 1998 s.259 (s.263)

²⁰ Eggen, (s.263 og 264)

Bjørnar Borvik peker i sin artikkel ”Grunnlova § 100 og vernet mot rasistiske ytringar” på at Høyesteretts tolkning av programmet likevel kan forsvares, i lys av prinsippet om at slike ytringer skal tolkes i samsvar med det inntrykk den alminnelige leser eller tilhører sitter igjen med. Et utgangspunkt som også er i tråd med de retningslinjer Høyesterett har utformet i tidligere praksis.²¹ I Borviks øyne ville det være uheldig om domstolene som hovedregel kun kan legge til grunn det som eksplisitt blir sagt uten at konteksten tas i betraktning.²²

Borvik fremmer altså at tolkningen flertallet i Kjuus-kjennelsen foretok var forsvarlig ut i fra de prinsipper for tolkning som er lagt til grunn gjennom praksis fra Høyesterett. Som vi skal se slutter imidlertid flertallet i Boot Boys-dommen seg til en strengere tolkningsnorm, i likhet med den Eggen etterlyser.

2.3.2 ”Tekstuell” tolkning i Boot Boys-dommen

Boot Boys-dommen omhandlet en appell fremsatt på Askim torg av en leder i den nynazistiske gruppen Boot Boys. Lederen fremmet at innvandrere hver dag ”raner, voldtar og dreper (..) nordmenn” og at Norge daglig ble ”plyndret og ødelagt av jødene som suger vårt land tomt for rikdom og erstatter det med umoral og unorske tanker.” Boot Boys demonstrerte for å hedre Rudolf Hess og omtalte Adolf Hitler som følgets ”kjære fører.”²³ Både lagmannsretten og riksadvokaten tolket appellen som en tilslutning til jødeforfølgelsen og også som en godkjennelse av masseutryddelsen av jødene under andre verdenskrig. Førstvoterende er imidlertid ikke enig i denne tolkningen og mener appellen kun må forstås som en generell tilslutning til nazistisk ideologi.²⁴

²¹ Bjørnar Borvik, *Grunnlova § 100 og vernet mot rasistiske ytringar*, Håkonarmål 2004, (s.13)

²² Borvik, (s.15)

²³ Rt.2002 s.1618 (s.1618)

²⁴ Rt.2002 s.1618 (s.1628)

Førstvoterende gjør her nemlig et poeng ut av at det ved tolkningen av de aktuelle ytringer særlig vil bli et spørsmål om hvorvidt forhold utover det som direkte uttales kan trekkes inn i vurderingen og således tillegge ytringene ”et meningsinnhold som ikke direkte er uttalt.”²⁵

Det vises til den kritikk som flertallet i Kjuus-kjennelsen var utsatt for og førstvoterende slutter seg til tanken om at rettssikkerhetshensyn, da særlig hensynet til forutberegnelighet, taler for at en på strafferettens område kun kan straffes for det en har uttalt og ikke hva man ”kunne tenkes å ha uttalt.” Man bør ikke kunne risikere strafferettslig ansvar ”ved at utsagn tillegges et meningsinnhold som ikke er uttrykkelig uttalt og heller ikke med rimelig stor sikkerhet kan utledes av sammenhengen.”²⁶

Annenvoterende, dommer Flock, ser igjen annerledes på dette. Han er enig i at man ikke kan straffes for noe man ikke faktisk har uttalt, men samtidig mener han at det heller ikke er holdbart om man i ettertid foretar en ren objektiv ordlydsfortolkning ”som ut fra situasjonen gir et helt annet meningsinnhold enn det tilhørerne vil legge i utsagnene sett under ett.”²⁷

Et utgangspunkt om at en leser eller tilhørers subjektive oppfatning skal legges til grunn for tolkningen, vil naturlig nok kunne medføre at ytringene objektivt sett tillegges et innhold som ikke eksplisitt fremgår. Dermed vil man kunne risikere at tolkningen ikke er helt i samsvar med det som faktisk ble sagt. På den annen side vil nok heller ikke en ren objektiv tolkning i etterkant samsvare med ytringens innhold, slik den faktisk ble forstått av de som hørte på. Når det jo er lagt til grunn at det er tilhørernes oppfatning som skal være grunnlaget for tolkningen, må nødvendigvis konteksten også tas med vurderingen, skal man finne frem til den reelle oppfatning av ytringen.

²⁵ Rt.2002 s.1618 (s.1622)

²⁶ Rt.2002 s.1618 (s.1627)

²⁷ Rt.2002 s.1618(s.1631 og 1632)

Førstvoterende presenterer jo innledningsvis samme tolkningsnorm som annenvoterende og flertallet i Kjuus-kjennelsen²⁸, men det foretas egentlig ingen slik tolkning senere i dommen. Borvik skriver til dette at det er ”vanskelig å finne spor av dei tolkingsprinsippa som ho (førstvoterende) formulerte innleiingsvis.”²⁹ Dette ser vi ved at det heller legges avgjørende vekt på den objektive forståelse av ordlyden slik den fremstår for Høyesterett.

2.3.3 Tilbake til den ”kontekstuelle” tolkningsnorm i Vigrid-kjennelsen

Vigrid- kjennelsen gjaldt uttalelser gitt av lederen for den nynazistiske gruppen Vigrid i et intervju med VG. Lederen uttalte blant annet at Vigrid ønsket å ”renske ut jødene” og omtalte blant annet jødene som ”ondskapsfulle mordere” og ”parasitter.” Når han fikk spørsmål om hva han ville synes hvis noen av Vigrids medlemmer skulle komme til å skade jøder eller mennesker med innvandrerbakgrunn, svarte han at han ikke beklaget om ”noe skjer med folk jeg ikke ønsker her i landet.”³⁰

Et samlet Høyesterett er her igjen tilbake til den mer kontekstuelle tolkning foretatt i Kjuus-kjennelsen og hos mindretallet i Boot Boys-dommen. Førstvoterende sier eksplisitt at utgangspunktet for tolkningen er den ”alminnelige avisleser(s)” oppfatning og at ytringene må ”sees samlet og i sammenheng med reportasjen for øvrig.”³¹

At førstvoterende tar mer enn den objektive ordlyd i betraktning ved tolkningen ser vi også ved tolkningen av siktedes ordvalg. Det at Vigrid ønsker å ”renske ut” jødene, tolkes av førstvoterende som en sterk aggressiv holdning, som også gir assosiasjoner til andre verdenskrig, ”selv om dette ikke direkte uttales.”³² Også uttalelsene om at Vigrid medlemmene er i våpen og kamptrening, lest sammen med at lederen ikke ville beklaget

²⁸ jf. avsnitt 2.3

²⁹ Borvik, (s.15)

³⁰ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 3 og 8)

³¹ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 39)

³² Rt.2007 s.1807 (avsnitt 40)

om jøder skulle komme til skade, kan ”vanskelig forstås på annen måte enn som en trussel om at vold og tvang kan bli benyttet.”³³

En utvikling i retning av at den kontekstuelle tolkning legges til grunn, er i tråd med FNs rasediskrimineringskomites holdning til dette. I deres uttalelse om Boot Boys-dommen av 15. august 2005, fremmer komiteen blant annet at hedringen av Hitler og Hess måtte forstås som ”incitement at least to racial discrimination, if not to violence.”³⁴ Dermed kan det virke som at komiteen anerkjenner synspunktet om at fremsatte ytringer må tolkes i sin kontekst, en tolkningsnorm Høyesterett igjen anvendte i Vigrid-kjennelsen to år senere.

Førstvoterende i Vigrid-kjennelsen legger eksplisitt et innhold i uttalelsene utover det som objektivt blir sagt uten at de øvrige dommere motsetter seg denne tolkningen. Dette kan tolkes som at Høyesterett nå har kommet til at det er den mer kontekstuelle tolkningen som må legges til grunn, skal man finne frem til hvilket inntrykk den alminnelige leser eller tilhører faktisk sitter igjen med. Hvorvidt Høyesterett mener denne tolkningsnormen gir uttrykk for gjeldende rett og vil anvende denne i nyere praksis, gir imidlertid Vigrid-kjennelsen ingen klare holdepunkter for.

Det vil imidlertid ikke være tilstrekkelig for straffansvar etter strl. § 135 a at de aktuelle utsagn innebærer kvalifiserte krenkelser av noen bestemmelsen tar sikte på å verne, uansett hvordan ytringene tolkes. En må i tillegg spørre seg om andre rettskilder likevel ”leder til en så restriktiv tolkning at utsagnene ikke kan anses straffbare.”³⁵ En rettskilde som kan føre til en slik restriktiv tolkning er grl. § 100. I neste avsnitt vil det redegjøres for Høyesteretts avveining mellom anvendelsen av strl. § 135 a og vernet av ytringsfriheten i grl. § 100.

³³ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 42)

³⁴ CERD/C/67/D/30/2003, Communication no: 30/2003, Date of the present decision: 15. August 2005, (avsnitt 10.4)

³⁵ Rt.1997 s.1821 (s.1828)

2.4 Avveiningen mot grl. § 100

I seg selv er ikke anvendelsen av strl. § 135 a i strid med grl. § 100, men bestemmelsen må tolkes og anvendes med § 100 ”som bakgrunn og rettesnor.”³⁶ Denne formuleringen fra Kjuus-kjennelsen er vag og gir ingen konkrete føringer på hvordan en slik avveining egentlig skal foretas. Hvis de aktuelle utsagn egentlig omfattes av ordlyden i strl. § 135 a, hva er det da som kan gjøre at ytringsfriheten etter grl. § 100 må veie tyngst?

2.4.1 Hvit Valgallianse som politisk parti

At ytringene er del av en politisk debatt, kan være en slik grunn. I Kjuus-kjennelsen poengteres det at politiske ytringer, her gjennom et program fra et parti som stiller til Stortingsvalg, ligger i kjerneområdet for vernet etter grl. § 100. Adgangen til å begrense partiets ytringsfrihet vil da være ”meget begrenset.”³⁷

Hensynet til ytringsfriheten skal imidlertid ikke slå igjennom for enhver pris, noe som nettopp er bakgrunnen for at denne avveiningen må foretas. Med dette som utgangspunkt, fremmer førstvoterende at det som fremgår av Hvit valgallianses partiprogram dreier seg om noe mer alvorlig enn en ”Norge for nordmenn” holdning som muligens ville gått klar av § 135 a. Det vektlegges at det her i realiteten oppfordres til etnisk rensning og dersom utsagnene i partiprogrammet ikke skulle omfattes av § 135 a, ”må det spørres hvor det er blitt av den avveining som skal foretas i forhold Grunnloven § 100.”³⁸

Ytringsfriheten veier altså ikke så tungt i Kjuus-kjennelsen at strl. § 135 a ikke kommer til anvendelse, til tross for at det er snakk om ytringer fra et politisk parti som nyter et særlig vern etter grl. § 100. Det vektlegges at grupperinger som danner et politisk parti

³⁶ Rt.1997 s.1821 (s.1831) med videre henvisning til Rt.1977 s.114

³⁷ Rt.1997 s.1821 (s.1831)

og ”ikler sine standpunkter formen av et partiprogram” ikke kan ”stå fritt til å agitere for ethvert syn, uansett hvilke inngrep det måtte innebære overfor andre mennesker.”³⁹

Det fremmes også at grl. § 100 er en ”gammel” bestemmelse og at den i dag derfor må vurderes på bakgrunn av våre internasjonale forpliktelser, og den utvikling samfunnet har vært i gjennom. Det må da være av betydning for avveiningen at vern mot rasediskriminering også er internasjonalt akseptert som en grunnleggende rettighet.⁴⁰ Det virker altså som at flertallet mener vernet § 100 gir i dag må begrenses noe, grunnet økt internasjonalt fokus på vern mot rasisme og diskriminering.

Flertallet kan etter dette ikke se at det følger av grl. § 100 at strl. § 135 a må tolkes slik at utsagnene i partiprogrammet ikke omfattes av bestemmelsen.⁴¹

2.4.2 Boot Boys som lovlig gruppering

I Boot Boys-dommen gjelder det på den annen side ikke et politisk parti, men en nynazistisk gruppering. Førstvoterende sier til dette at nynazistiske grupperinger ikke er forbudt i Norge og at man ved å straffelegge nynazistiske utsagn indirekte vil forby slike organisasjoner. Dette ville etter hennes skjønn være å trekke anvendelsen av strl. § 135 a for langt.⁴²

Annenvoterende har en annen innfallsvinkel. Han mener at når ytringene i Kjuus-kjennelsen ble fremmet av et politisk parti og Høyesterett likevel fant at § 135 a ikke måtte tolkes innskrenkende på grunn av dette, stiller ikke Boot Boys noe sterkere som en gruppe som jo ikke definerer seg selv som en politisk organisasjon. I tillegg ligger ytringene fra lederen på siden av hva som kan sies å være en del av den alminnelige

³⁸ Rt.1997 s.1821 (s.1832)

³⁹ Rt.1997 s.1821 (s.1833)

⁴⁰ Rt.1997 s.1821 (s.1832)

⁴¹ Rt.1997 s.1821 (s.1833)

⁴² Rt.2002 s.1618 (s.1629)

politiske samfunnsdebatt.⁴³ Han mener at førstvoterende går for langt i å vektlegge hensynet til ytringsfriheten på bekostning av det vern § 135 a er ment til å gi.⁴⁴

Det var imidlertid førstvoterende som representerte flertallet i Boot Boys-dommen. Annenvoterende ble dermed ikke hørt med at hensynet til ytringsfriheten i grl. § 100 ble tillagt for mye vekt i denne saken.

2.4.3 Den offentlige "renselsesprosess"

Selv om det også i Vigrid-kjennelsen er snakk om en nynazistisk gruppering, gjøres det ikke like mye ut av betydningen av hvem ytringene kommer fra som i de to øvrige dommer. Førstvoterende går her heller grundigere inn på spørsmålet om de skjulte skadevirkninger av en for omfattende praktisering av strl. § 135 a. Forsvareren har i den sammenheng anført at Ytringsfrihetskommisjonen har omtalt den offentlige debatts funksjon som en "renselsesprosess," slik at det over tid vil kunne ha større skadevirkninger om rasistiske ytringer ikke fremmes offentlig, der de også kan imøtegås.⁴⁵

Førstvoterende fremholder imidlertid, med henvisning til Kjuus-kjennelsen, at det ikke er noe som tilsier at lovgivers "hensiktsmessighetskjønn" ved vedtakelsen av strl. § 135 a var "ufundert eller saklig sett svakt." Det påpekes også at bestemmelsen tar sikte på å markere samfunnets vern av minoriteter når de utsettes for rasisme, og ikke alene å motvirke at rasistiske ytringer fremmes generelt.⁴⁶ I tillegg tilsier forarbeidene til den nye grl. § 100 (Innst.S. nr.270 (2003-2004)) at prinsippet om at den offentlige debatt er mest ønskelig, kun må anses som et utgangspunkt. En slik debatt er "ikke egnet til å

⁴³ Rt.2002 s.1618 (s.1637)

⁴⁴ Rt.2002 s.1618 (s.1631)

⁴⁵ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 34)

⁴⁶ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 35)

reparere en skade som er påført et enkeltmenneske eller en gruppe av mennesker.” § 135 a må da sette nødvendige grenser.⁴⁷

Etter dette kommer førstvoterende til at selv om ytringsfriheten skal ramme vidt, må det være en grense for hva samfunnet kan akseptere av krenkelser av dets medlemmer i det offentlige rom.⁴⁸

Vi ser altså at Høyesterett vektlegger ulike momenter i sin vurdering av hvor langt vernet etter grl. § 100 rekker. Det er derfor vanskelig å vise til en konkret utvikling i Høyesterett, hva gjelder anvendelsen av grl. § 100. Likevel kan det legges til grunn at det er av betydning hvem som fremsetter ytringen og hva det ytres om. Dersom det er snakk om politiske ytringer, legges listen høyt for inngrep i ytringsfriheten, jf. avsnitt 2.4.1.

Ytringsfriheten hjemles imidlertid ikke bare i grl. § 100, men også i EMK art.10. Norges forpliktelser etter EMK og også RDK er et gjennomgående tema i de tre dommene. Hvordan Høyesterett håndterer Norges internasjonale forpliktelser i sin vurdering av anvendelsesområdet for strl. § 135 a, vil være tema for neste avsnitt.

2.5 Internasjonale forpliktelser etter EMK og RDK

Norges forpliktelse til å respektere ytringsfriheten etter EMK art.10 og også øvrige artikler i EMK, er åpenbar jf. mskrl. § 2 nr.1 jf. § 3. Praksis fra EMD vil som nevnt derfor gi klare retningslinjer på hvordan EMK og øvrig norsk intern rett skal anvendes for at Norges forpliktelser etter EMK skal anses møtt.

Norges ratifisering av RDK i 1970 medfører også øvrige forventninger til innholdet i norsk lovgivning og domstolenes rettsanvendelse. Dette vil spesielt være tilfellet ved

⁴⁷ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 36) med henvisning til Innst.S nr.270 (2003-2004) punkt 4.5.1

anvendelsen av strl. § 135 a, da det jo som nevnt over er RDK art. 4 som er bakgrunnen for at strl. § 135 a ble vedtatt. Konvensjonen er nå også inkorporert i norsk rett og betydningen av dette vil vurderes sammen med de øvrige lovendringer under avsnitt 3.

2.5.1 Kjuus-kjennelsen

I Kjuus-kjennelsen vises det til at EMD i flere avgjørelser har fremmet at ytringsfriheten er en av de helt fundamentale rettigheter i et demokratisk samfunn og at det generelt stilles strenge krav til begrensninger i denne.⁴⁹ I henhold til EMK art.14, skal imidlertid utøvelsen av rettighetene etter EMK "bli sikret uten diskriminering." Det fremgår også av art.17 at man ikke kan tolke konvensjonen slik at den gir rom for å "ødelegge noen av de rettigheter og friheter som er fastsatt her." Med henvisning til blant annet de to EMD avgjørelsene Glimmerveen og Hagenbeek mot Nederland, påpeker dermed førstvoterende at rasistiske ytringer stilles i en særstilling, og generelt nyter et beskjedent vern etter EMK.⁵⁰

Førstvoterende redegjør også for saken Jersild mot Danmark,⁵¹ der en dansk journalist hadde laget et tv-program om en rasistisk gruppe, de såkalte "Grønnjakkene." Journalisten ble dømt i Danmark for medvirkning til spredning av de rasediskriminerende uttalelser gruppen ytret under intervjuet, men EMD fant at domfellelsen var et brudd på EMK art.10. EMD vektla at det ikke var journalisten selv som hadde fremsatt uttalelsene og at hensikten med programmet ikke var å reklamere for rasisme, men å skape debatt rundt en samfunnsaktuell diskusjon i Danmark.⁵² "Grønnjakkene" var også straffedømt i Danmark, men Jersild-dommen omhandlet kun

⁴⁸ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 37)

⁴⁹ Rt.1997 s.1821 (s.1829)

⁵⁰ Rt.1997 s.1821 (s.1829) med henvisning til Glimmerveen og Hagenbeek mot Nederland (nr.8348/78 og 8406/78) og Kimen mot Tyskland (nr.12194/86)

⁵¹ Case of Jersild v. Denmark, Application no.15890/89

⁵² Rt.1997 s.1821 (s.1830)

journalisten. EMD sa imidlertid i en obiter dictum at gruppens uttalelser utvilsomt ikke var vernet av art.10.⁵³

Førstvoterende finner etter dette at EMK art.10 ikke kan medføre at de utsagn saken gjelder faller utenfor rammen av strl. § 135 a. Det ville heller være slik at om innholdet i partiprogrammet ikke skulle omfattes av bestemmelsen, ”ville dette samsvare dårlig med det reelle vern mot rasediskriminering konvensjonen(e) tar sikte på å gi.”⁵⁴

Førstvoterendes konklusjon rundt hvor langt vernet etter art.10 rekker i denne saken, støttes også av EMDs avvisningskjennelse av 17.mars 2000 (Application no: 41589/98). Domfelte i Kjuus-kjennelsen klaget sin sak inn for EMD for det han hevdet var et brudd på EMK art.10, men EMD avviste saken. I avvisningskjennelsen fant domstolen, på bakgrunn av sakens dokumenter, at det ikke var noe som tydet på krenkelse av konvensjonens bestemmelser.⁵⁵ I følge Jørgen Aall, kan EMD praksis tilsi at EMD gjennomgående har lagt seg på en strengere linje hva gjelder rasediskriminerende uttalelser, enn hva som tidvis har vært tendensen i norsk Høyesterett.⁵⁶ Når EMD her ikke en gang tok klagen fra Kjuus til reell vurdering, må avvisningskjennelsen kunne sies å være et eksempel på denne kontante holdningen mot slike ytringer hos EMD.

Frifinnelsen i Boot Boys-dommen fremstår for meg som noe overraskende når EMD i flere tilfeller har stilt seg kritiske til å verne om rasistiske ytringer i ytringsfrihetens navn. Som vi har sett, la flertallet i Boot Boys-dommen seg på en strengere linje enn flertallet i Kjuus-kjennelsen i forhold til hvilke uttalelser som i det hele tatt kan falle inn under ordlyden i § 135 a. Flertallet hadde imidlertid også en annen oppfatning av hvor langt våre internasjonale forpliktelser rekker.

⁵³ Jersild (avsnitt 35)

⁵⁴ Rt.1997 s.1821 (s.1830)

⁵⁵ Rt.2002 s.1618 (s.1624)

⁵⁶ Jørgen Aall, Rettsstat og menneskerettigheter, Fagbokforlaget Bergen 2007, 2 utgave, (s.225)

2.5.2 Boot Boys-dommen

Flertallet i Boot Boys-dommen gjør nemlig et poeng ut av at EMK ikke pålegger konvensjonspartene å forby rasediskriminerende ytringer.⁵⁷ Selv om ikke EMK forplikter Norge til å forby rasediskriminerende ytringer, er det ikke tvilsomt at en slik forpliktelse fremgår av RDK art.4. Førstvoterende viser da også til art. 4, men fremmer at de forpliktelser denne medfører må forstås på bakgrunn av den såkalte ”due regard” klausulen i første ledd. I henhold til første ledd skal det ”tas behørig hensyn til prinsippene nedfelt i Verdenserklæringen om menneskerettighetene” når konvensjonspartene søker å oppfylle sine forpliktelser etter art.4. Med henvisning til NOU 2002:12 s.188 flg. påpeker førstvoterende at klausulen av de fleste medlemsland forstås som at forpliktelsene etter art.4 må avveies mot vernet av ytringsfriheten.⁵⁸

Norge har erklært rasediskriminerende ytringer straffbare etter strl. § 135 a og anvendelsen av denne begrenses av ytringsfriheten hjemlet i grunnloven og EMK. Førstvoterende finner dermed at RDK art.4 ikke medfører noen mer vidtgående forpliktelse for Norge enn det § 135 a allerede gjør, riktig tolket og anvendt.⁵⁹

Det synes altså som førstvoterende mener at Norge gjennom vedtakelsen og anvendelsen av § 135 a, allerede har oppfylt sine forpliktelser etter RDK art.4. I teorien er jo dette riktig, men det må jo kunne argumenteres med at vi likevel ikke har oppfylt våre forpliktelser etter RDK om § 135 a ikke gir et reelt vern mot rasediskriminerende ytringer. At anvendelsen av strl. § 135 a i for stor grad begrenses av ytringsfriheten, har neppe vært intensjonen med ”behørig hensyn” klausulen i art.4.

Annenvoterende peker på dette ved å minne om at både grunnloven og EMK gir adgang til å begrense ytringsfriheten og at to motstridende hensyn dermed trekker i hver sin retning. Respekten for ytringsfriheten kan tilsi en forsiktig bruk av § 135 a, samtidig

⁵⁷ Rt.2002 s.1618 (s.1624)

⁵⁸ Rt.2002 s.1618 (s.1625) med videre henvisning til NOU 2002:12 s.188 flg.

⁵⁹ Rt.2002 s.1618 (s.1625)

som våre forpliktelser, da spesielt gjennom RDK, medfører at bestemmelsen må gi et reelt vern for de som rammes. Man kan da ikke gå for langt i å begrense anvendelsen av § 135 a i ytringsfrihetens navn.⁶⁰

Også FNs rasediskrimineringskomite kom til denne konklusjon i sin uttalelse om Boot Boys-dommen i 2005. I komiteens vurdering av om ytringene i Boot Boys' appell var beskyttet av "behørig hensyn" klausulen i RDK art.4, ble det vist til at klausulen ikke kun omfavner ytringsfriheten, men generelt "all principles embodied in the Universal Declaration of Human Rights."⁶¹ Dermed vil ikke klausulen miste sin funksjon om man innskrenker kun en menneskerettighet, spesielt ikke når de internasjonale instrumenter som verner om ytringsfriheten, også åpner for at denne kan innskrenkes. Etter komiteens oppfatning var altså ikke ytringene i Boot Boys-dommen beskyttet av klausulen og de fant at lederens frikjennelse nettopp medførte en overtredelse av RDK art. 4.⁶²

RDK art.4 kan altså anses overtrådt selv om konvensjonspartene har innført den lovgivning artikkelen etterspør. Som vi ser av rasediskrimineringskomiteens uttalelse, kan dette være tilfellet om ytringsfriheten gis for stor gjennomslagskraft ved anvendelsen av den aktuelle straffebestemmelse, noe komiteen mente var tilfellet i Boot Boys-dommen. Komiteen anbefalte at Norge traff tiltak "to ensure that statements such as those made by Mr. Sjolie in the course of his speech are not protected by the right to freedom of speech under Norwegian law."⁶³

Hvilken betydning uttalelsen hadde for Høyesterett i Vigrid-kjennelsen to år senere, vil belyses i neste avsnitt.

⁶⁰ Rt.2002 s.1618 (s.1635)

⁶¹ CERD/C/67/D/30/2003, (avsnitt 10.5)

⁶² CERD/C/67/D/30/2003, (avsnitt 10.5)

⁶³ CERD/C/67/D/30/2003, (avsnitt 12)

2.5.3 Vigrid-kjennelsen

Førstvoterende bruker ikke uttalelsen fra FNs rasediskrimineringskomite i sin argumentasjon og ønsker heller ikke å ta standpunkt til dennes ”rettskildemessige betydning(en)” da rammene for anvendelsen av § 135 a i saken uansett er til stede.⁶⁴

At førstvoterende eksplisitt sier at det ikke er grunn til å kommentere den rettskildemessige betydningen av uttalelsen, kan tolkes som at Høyesterett ikke egentlig ønsker å ta stilling til dette. Ved å gi uttrykk for at dette kan problematiseres, såes det likevel tvil om Høyesterett mener at uttalelsen i det hele tatt kan ha rettskildemessig vekt.

Justis- og politidepartementet sier i forbindelse med komiteens uttalelse at denne vil være ”en sentral rettskilde” ved tolkningen av § 135 a.⁶⁵ Likevel vises det også til forarbeidene til diskrimineringsloven (Ot.prp. nr.33 (2004-2005)) der det uttales at rasediskrimineringskomiteen ikke har myndighet til å gi folkerettslig bindende uttalelser slik som EMD. Norge er dermed ikke rettslig forpliktet til å rette seg etter deres uttalelser, men ”komiteens uttalelser eller avgjørelser har stor moralsk og politisk kraft, og at det kan være en politisk belastning for statene å unnlate å følge komiteens synspunkter.”⁶⁶

Det må dermed antas at Høyesterett i Vigrid-kjennelsen ikke egentlig stilte seg kritisk til om FNs rasediskrimineringskomite har påvirkningskraft gjennom sine uttalelser. Likevel er det vanskelig å si noe om hvilken reell forpliktelse som egentlig ligger i at uttalelsene fra komiteen har moralsk og politisk kraft. Høyesterett gir ingen svar på dette i Vigrid-kjennelsen.

⁶⁴ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 46)

⁶⁵ Rundskriv fra Justis- og politidepartementet G-11/2005, ”Rasediskrimineringskomiteens uttalelse 15. august 2005 om vernet mot rasistiske ytringer etter straffeloven § 135 a,” 9. desember 2005, (punkt 4)

2.6 Rettstilstanden etter Vigrid-kjennelsen

I dette avsnittet vil jeg vurdere hvilken rettstilstand som kan utledes av Høyesteretts argumentasjon og konklusjon i Vigrid-kjennelsen. Jeg vil spesielt stille spørsmål ved Høyesteretts vurdering av hvor terskelen ligger for at rasistiske ytringer ”truer, forhåner eller utsetter for hat, forfølgelse eller ringeakt” etter strl. § 135 a. Som det vil redegjøres for under, var ikke FNs rasediskrimineringskomite alene om å kritisere rettsanvendelsen i Boot Boys-dommen. Likevel kan visse utsagn i Vigrid-kjennelsen, tale for at terskelen for hvilke ytringer som omfattes av ordlyden i § 135 a fremdeles legges høyt.

2.6.1 Øvrig kritikk av Boot Boys-dommen

Som vi har sett, er det av hensyn til ytringsfriheten kun de kvalifisert krenkende uttalelser som kan omfattes av ordlyden i strl. § 135 a. Jørgen Aall peker imidlertid på en uklarhet i Boot Boys-dommen hva gjelder ytringenes karakter. Innledningsvis fremmer førstvoterende at det jo er ytringer av ”kvalifisert krenkende karakter,” herunder utsagn som innebærer en ”grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd,” som omfattes av ordlyden.⁶⁷ Men i den endelige begrunnelse for å la de aktuelle ytringer gå klar av § 135 a vurderes det egentlig ikke om ytringene er av en slik art, da det heller vektlegges at det ikke fremsettes trusler eller gis anvisning på konkrete tiltak mot jødene.⁶⁸

Aall peker på at det utvilsomt er adgang til å ramme kvalifisert nedsettende uttalelser, selv om de ikke oppfordrer til vold eller andre negative tiltak, både i lys av grunnloven og EMK. Han mener derfor resultatet i Boot Boys dommen er en svikt i etterlevelsen av EMK og ikke minst RDK.⁶⁹

⁶⁶ Rundskriv fra Justis og politidepartementet G-11/2005 (punkt 4 - med henvisning til Ot.prp. nr.33 (2004-2005) s.51 punkt.8.1.1)

⁶⁷ Jf. avsnitt 2.2

⁶⁸ Aall, (s.237/238 med henvisning til Rt.2002 s.1618 (s.1624 og 1630))

⁶⁹ Aall, (s.238)

I sin artikkel "FNs rasediskrimineringskomite krever at rasehets tas på alvor" peker også Frode Elgesem på at Høyesterett i Boot Boys-dommen hever terskelen for de straffbare ytringer. "At utsagnene er sterkt nedsettende og krenkende, var ikke nok" for flertallet i Boot Boys-dommen, hevder han.⁷⁰

2.6.2 Rettsanvendelsen i Vigrid-kjennelsen

Førstvoterende i Vigrid-kjennelsen viser til forarbeidene til nye grl. § 100 (Innst.S. nr.270 (2003-2004)), der nødvendigheten av at strl. § 135 a gir et tilstrekkelig vern understrekes. Det fremgår her eksplisitt at Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite mener terskelen for hva som regnes som en kvalifisert krenkende uttalelse i rettspraksis "kan synes noe høy."⁷¹

Likevel ser vi også i Vigrid-kjennelsen at førstvoterende, med henvisning til Boot Boys-dommen, vurderer hvorvidt uttalelsene i VG-intervjuet "innebar en godkjennelse eller oppfordring til integritetskrenkelser av jødene."⁷² Førstvoterende finner at uttalelsene er av en slik art og at "uttalelsene dermed har en slik kvalifisert krenkende karakter at straffeloven § 135 a er overtrådt."⁷³ At Høyesterett igjen tar stilling til om ytringene oppfordrer til integritetskrenkelser, kan tilsi at dette fremdeles anses som et vilkår for at strl. § 135 a kan komme til anvendelse.⁷⁴

Det er mulig at førstvoterende formulerer seg på denne måten fordi ytringene i VG-intervjuet jo faktisk oppfordret til integritetskrenkelser. Som nevnt uttalte jo lederen for Vigrid blant annet at jødene skulle "renskes ut" av Norge. Førstvoterendes henvisning til Boot Boys-dommen på dette punkt, skaper imidlertid usikkerhet rundt hvordan

⁷⁰ Frode Elgesem, "FNs rasediskrimineringskomite krever at rasehets tas på alvor," Tidsskrift for strafferett 2005 s.389,(s.394)

⁷¹ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 36 med henvisning til Innst.S nr.270 (2003-2004) punkt 4.5.1)

⁷² Rt.2007 s.1807 (avsnitt 38 med henvisning til Rt.2002 s.1618)

⁷³ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 42)

Høyesterett ville vurdert saken, dersom ytringene i intervjuet ikke oppfordret til vold eller andre integritetskrenkelser.

På den annen side kan det også argumenteres med at det har skjedd en endring i Høyesteretts tankesett i Vigrid-kjennelsen. Hvis man ser hen til Boot Boys-dommen og Kjuus-kjennelsen, finner man at det i begge sakene var sterk dissens. Også i 2 av 3 av de tidligere Høyesterettsavgjørelsene omhandlende strl. § 135 a har det vært uenighet blant rettens medlemmer om bestemmelsens anvendelse og omfang.⁷⁵

Et enstemmig Høyesterett finner imidlertid i Vigrid-kjennelsen at vilkårene i § 135 a er oppfylt og at ytringsfriheten ikke kan medføre at bestemmelsen ikke kommer til anvendelse. Til tross for at det jo selvsagt er snakk om ulike saksforhold i de ulike dommer, viser muligens mangelen på diskusjon at et samlet Høyesterett nå legger seg på en linje som samsvarer med den praksis både EMD og FNs rasediskrimineringskomite har vist at de ønsker. Førstvoterende viser også til Norges ”klar(e) forpliktelse” til å beskytte enkeltindivider og grupper mot rasediskriminering gjennom ratifiseringen av RDK og dermed også gjennom anvendelsen av strl. § 135 a.⁷⁶

Det er likevel vanskelig å spore en konkret utvikling i retning av at vernet mot rasediskriminering ønskes forsterket i Vigrid-kjennelsen. Til tross for at FNs rasediskrimineringskomite har kommet med krass kritikk av Boot Boys-dommen, brukes dommen fremdeles aktivt i Høyesteretts argumentasjon. Høyesterett tar heller ikke stilling til betydningen av uttalelsen fra FNs rasediskrimineringskomite. Nå må det sies at Vigrid-kjennelsen jo endte med opphevelse av lagmannsrettens frifinnende dom. Det er imidlertid vanskelig å si hva resultatet hadde blitt om det i Vigrid-kjennelsen kun hadde vært tale om ytringer som var kvalifisert krenkende, men som ikke hadde oppfordret til vold eller andre integritetskrenkelser.

⁷⁴ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 42)

⁷⁵ Rt.1981 s.1305 og Rt.1978 s.1072

⁷⁶ Rt.2007 s.1807 (avsnitt 32)

3 Endring av grl. § 100, strl. § 135 a og inkorporering av RDK

I punkt 3 vil jeg begynne på andre hovedproblemstilling. Her vil det redegjøres for bakgrunnen for endringene i grl. § 100, strl. § 135 a og inkorporeringen av RDK i diskrimineringsloven. Lovgivers begrunnelse for de nevnte endringer, vil gi grunnlag for å si noe om hvorvidt lovgiver ønsker at vernet mot rasediskriminerende ytringer skal styrkes i norsk rett.

3.1 Grunnloven § 100

3.1.1 Endring av en grunnlovsbestemmelse

30. september 2004 endret et enstemmig Storting grl. § 100. I henhold til grunnloven § 112 er det strenge krav som stilles for at en grunnlovsbestemmelse kan endres og på denne bakgrunn kunne heller ikke nye § 100 være for omstendelig. Grunnloven skal gi uttrykk for de viktigste utgangspunkter og ordinær lovgivning må ta sikte på å regulere ytterligere på et mer detaljert nivå.⁷⁷

Dette innebærer også at rettigheter av grunnlovs rang, slik som ytringsfriheten, må kunne begrenses gjennom ordinær lovgivning, dog innenfor de grenser grunnloven setter. Strl. § 135 a vil være et eksempel på en slik innskrenkning. Til tross for at vernet mot rasediskriminerende ytringer ikke kommer til uttrykk i grunnloven selv, fremmes det i NOU 1999:27 at Kjuus-kjennelsen er et eksempel på at § 100 har blitt tolket innskrenkende for å ”gi plass til ordinær lovgivning av motsatt innhold.”⁷⁸

Grunnet oppgavens tema og omfang vil det i den videre fremstilling fokuseres på lovgivers generelle holdninger til ytringsfrihetens vern gjennom den nye grl. § 100, sett opp mot den begrensning vernet mot rasediskriminerende ytringer må medføre.

⁷⁷ NOU 1999:27 (punkt 5.1.2.1, første og annet avsnitt)

⁷⁸ NOU 1999:27 (punkt 5.1.2.2, siste avsnitt)

3.1.2 Ytringsfrihet som utgangspunkt

Det understrekes i NOU 1999:27 at ytringsfriheten fremdeles står sterkt i det norske samfunn og at det er viktig å minne om hvor nødvendig den er ”for sannhet, demokrati og fri meningsdannelse.”⁷⁹ Selv om ytringsfriheten også nyter vern gjennom EMK, fremmes det videre at det fremdeles er viktig at ytringsfriheten hjemles også i vår egen grunnlov. Norge setter da et godt eksempel og kan bidra til å sikre ytringsfriheten også internasjonalt.⁸⁰

Det er første til tredje ledd i den nye grl. § 100 som er av betydning for avhandlingen:

Ytringsfrihed bør finde Sted.

Ingen kan holdes retslig ansvarlig for at have meddelt eller modtaget Oplysninger, Ideer eller Budskab, medmindre det lader sig forsvare holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelse i Sandhedssøgen, Demokrati og Individets frie Meningsdannelse. Det retslige Ansvar bør være foreskrevet i Lov.

Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte. Der kan kun sættes klarlig definerede Grænser for denne Ret, hvor særlig tungtveiende Hensyn gjøre det forsvarligt holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelser.

I henhold til Jørgen Aall har den nye grl. § 100 blant annet som formål ”å bringe den konstitusjonelle rettstilstanden mer på linje med den internasjonale,” da særlig med EMK art.10.⁸¹ Vi ser av dagens bestemmelse at ”Trykkefrihed” er erstattet med ”Ytringsfrihed,” i likhet med ordlyden i EMK art. 10. I tillegg er også § 100 delt opp i flere ledd, der hovedregelen fremgår av første ledd og unntakene i leddene under. Dette gir et en mer oversiktlig lovbestemmelse som også er lettere å anvende i samsvar med EMK art. 10 som følger et lignende oppsett.

⁷⁹ NOU 1999:27 (punkt 4.4, siste avsnitt)

⁸⁰ NOU 1999:27 (punkt 5.1.5, første avsnitt)

⁸¹ Aall, (s. 29)

3.1.3 Avveiningen mot rasediskriminerende ytringer

Det fremgår av NOU 1999:27 at ytringsfriheten i prinsippet også er tenkt som et vern mot diskriminering, i den forstand at diskriminerende ytringer i utgangspunktet bør fremmes offentlig så de kan imøtegås med kritikk og diskusjon. Det vil være ”vanskelig å bekjempe en holdning som ikke kommer til uttrykk,” fremmes det.⁸²

Som nevnt over er dette også momenter som Høyesterett har tatt i betraktning, spesielt i Vigrid-kjennelsen. I Vigrid-kjennelsen henvises det blant annet til Innst.S. nr.270 (2003-2004) som også gir uttrykk for at diskriminerende ytringer så langt det er mulig bør bekjempes i det offentlige rom. Det presiseres imidlertid at det er helt vesentlig at strl. § 135 a medfører en tilstrekkelig begrensning for kvalifisert krenkende uttalelser.⁸³

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite stiller seg positiv til en ny grunnlovsbestemmelse om ytringsfrihet som åpner for en skjerping av vernet mot rasediskriminerende uttalelser. Spesielt om endringen av § 100 suppleres med en ny strl. § 135 a.⁸⁴

I sin artikkel ”Nye grunnloven § 100,” konkluderer Benedikte Moltumyr Høgberg med at ytringsfriheten generelt er styrket gjennom lovendringen. I et ønske om å bedre vernet mot rasediskriminerende ytringer etter strl. § 135 a, finner hun imidlertid at ytringsfriheten på dette punkt er ønsket begrenset gjennom den nye bestemmelsen.⁸⁵ Hun viser her til at det utenfor området for personvernet, særlig har vært de rasistiske ytringer som har kommet i konflikt med ytringsfriheten. Med henvisning til forarbeidene til den nye grl. § 100 mener hun at det gjennom disse er ”varslet et sterkere vern mot diskriminering.”⁸⁶

⁸² NOU 1999:27 (punkt 6.3.3.4, sekstende avsnitt)

⁸³ Rt.2007.1807 (avsnitt 36 med henvisning til Innst.S.nr.270 (2003-2004) punkt 4.5.1)

⁸⁴ Innst.S. nr.270 (2003-2004) ”Innstilling fra kontroll og konstitusjonskomiteen om endring av Grunnloven § 100,” (punkt 4.5.1, fjerde avsnitt)

⁸⁵ Benedikte Moltumyr Høgberg, ”Nye grunnloven § 100,” Lov og Rett 2006 s.463 (s.484)

⁸⁶ Høgberg, (s.481) med henvisning til Innst.nr.270 (2003-2004) s.22

Dette følger også av St.meld. nr.26 (2003-2004) der Justis og politidepartementet fremmer at det ”under en ny grunnlovsbestemmelse om ytringsfrihet bør være rom for skjerping av vernet mot diskriminerende og hatefulle ytringer.”⁸⁷

I vurderingen av innholdet i den nye grl. § 100, tyder altså forarbeidene på at bestemmelsen ikke skal være til hinder for at vernet mot kvalifiserte rasediskriminerende ytringer styrkes, heller motsatt.

En slik holdning kan muligens også utledes av Norges vurdering av ”realitetene” under behandlingen av Boot Boys-dommen hos FNs rasediskrimineringskomite. Klagerne hadde nemlig anført at det var vesentlig å få avklart komiteens syn på dommen, da denne ellers ville gi presedens og gjøre det vanskeligere å få domfellelser etter strl. § 135 a i fremtiden. Norge viser til endringen av grl. § 100 som gir utvidet adgang til å vedta lover som verner mot rasediskriminerende ytringer i tråd med Norges internasjonale forpliktelser, en fullmakt Norge har brukt til å endre strl. § 135 a.⁸⁸ Dermed anfører Norge at ”these recent amendments contradict the authors assertion that the verdict of the Sjolie case would serve as a precedent, and that it will be more difficult to prosecute dissemination of ideas of racist discrimination and hatred.”⁸⁹

Norge sier altså at de nylig iverksatte endringene i grl. og strl. står i kontrast til klagerne anførsel om at Boot Boys-dommen vil gi presedens og at det nå vil bli vanskeligere å få noen dømt etter strl. § 135 a. Dette taler også for at vernet mot rasediskriminerende ytringer ønskes styrket og at nye grl. § 100 åpner for dette.

⁸⁷ St. meld. nr.26 (2003-2004), (punkt 4.5.7, annet avsnitt)

⁸⁸ CERD/C/67/D/30/2003 (avsnitt 8.5)

⁸⁹ CERD/C/67/D/30/2003 (avsnitt 8.5)

I forlengelsen av dette ble det også i St.meld nr.26 problematisert hvorvidt lovgiver og domstolene etter vedtakelsen av en ny grunnlovsbestemmelse, fremdeles skulle være bundet av flertallets tolkning av appellen i Boot Boys-dommen.

3.1.3.1 Hvordan tolke rasistiske ytringer etter lovendringen?

Departementet legger i St.meld. nr.26 til grunn at en ny § 100 ikke bør "være til hinder for at disse prinsippene justeres noe" og fremmer at tiltaltes rettssikkerhet kan ivaretas gjennom kravet til subjektiv skyld.⁹⁰ Det antas at det her i vurderingen av flertallets tolkningsprinsipper og henvisningen til tiltaltes rettssikkerhet, siktes mot diskusjonen rundt hvorvidt man skal tolke de fremsatte ytringer etter sitt objektive innhold, eller i lys av kontekst og øvrige forhold. Ved å si at tolkningsprinsippene benyttet i Boot Boys-dommen kan justeres "noe," kan det argumenteres med at departementet slutter seg til en oppfatning om at en ren tekstuell tolkning nok ikke er den beste. Det sies imidlertid ingenting i St.meld. nr.26 om hvorvidt den kontekstuelle tolkning er mer riktig. I Ot.prp. nr.33 (2004-2005) fremmes det imidlertid at sammenhengen utsagnet er fremsatt i "kan (..) ha betydning for tolkningen."⁹¹

Hva gjelder tolkningsprinsippene flertallet i Boot Boys-dommen anvender, kan det dermed argumenteres med at dommens rettskildemessige vekt er begrenset. Dette ser vi også ved at Høyesterett er tilbake til den mer kontekstuelle tolkning i Vigrid-kjennelsen.

Departementets synspunkt om at tiltaltes rettsikkerhet vil være ivaretatt gjennom kravet til utvist skyld, samsvarer også med annenvoterendes argumentasjon i Boot Boys-dommen. Han mente også at kravet til forsett ville gi tiltalte "det nødvendige vern mot å

⁹⁰ St. meld. nr.26, (punkt 4.5.7, trettende avsnitt)

⁹¹ Ot.prp.nr.33 (2004-2005) "Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven)" (punkt 17.1.6.8 s.189)

bli straffet på grunnlag av et annet meningsinnhold enn hva han har ansett som en naturlig forståelse for tilhørerne.”⁹²

Valg av tolkningsnorm vil ikke nødvendigvis ha så stor betydning for selve vernet av ytringsfriheten. Likevel kan det jo argumenteres med at der konteksten tillates å spille en rolle, vil flere ytringer kunne omfattes av § 135 a og dermed medføre et større inngrep i ytringsfriheten enn om ytringene hadde blitt tolket objektivt. Igjen ser vi altså at departementet muligens fremmer en aksept for en begrensning av ytringsfriheten på dette området, gjennom sine uttalelser.

Samlet tilsier dette at lovgiver ved vedtakelsen av den nye grunnlovsbestemmelsen, aksepterte og til og med oppfordret til at ytringsfriheten fremover måtte komme i annen rekke, i de tilfeller hvor kvalifisert krenkende ytringer ble fremmet.

I det videre vil det belyses om dette også kan utledes av forarbeidene til diskrimineringsloven og den nye strl. § 135 a.

3.2 Inkorporering av RDK gjennom diskrimineringsloven og endring av straffeloven § 135 a

Ved lov av 3.juni 2005 nr.33 ble diskrimineringsloven⁹³ vedtatt og RDK ble inkorporert i norsk rett gjennom lovens § 2. Samtidig ble strl. §135 a revidert.

Generelt omfatter diskrimineringsloven alle former for diskriminering på bakgrunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion og livssyn jf. lovens § 1. I henhold til § 14 kan brudd på bestemmelsene i loven medføre krav om oppreisning og erstatning. Med unntak av de grove tilfeller som reguleres i § 15 er det altså normalt sivilrettslige krav det vil bli snakk om der overtredelser skjer. De øvrige

⁹² Rt.2002 s.1618 (s.1632)

bestemmelser i diskrimineringsloven synes altså å ligge utenfor oppgavens tema. Samtidig vil jo en generell holdning til at diskriminering på alle områder skal forkjempes, være et argument for at også vernet mot rasediskriminerende ytringer søkes styrket.

Det vil dermed i det videre fokuseres på bakgrunnen for og konsekvensen av inkorporeringen av RDK gjennom diskrimineringsloven § 2, samt endringen av strl. § 135 a.

3.2.1 Inkorporering av RDK gjennom diskrimineringsloven § 2

I forkant av vedtakelsen av diskrimineringsloven hadde Norge flere ganger blitt oppfordret av FNs rasediskrimineringskomite til å inkorporere RDK gjennom menneskerettsloven, senest i en kommentar fra komiteen av 22.august 2003. Norge ble da også kritisert for sin strenge fortolkning av strl. § 135 a og ble anbefalt å endre denne for at RDK art.4 bokstav a skulle anses oppfylt.⁹⁴ Det fremmes i Ot.prp. nr.33 (2004-2005) at regjeringens målsetting er en mest mulig lojal oppfyllelse av Norges internasjonale menneskerettslige forpliktelser,⁹⁵ og dette ser vi ved at Norge fulgte komiteens oppfordring og foretok de ønskede endringer.

Norge inkorporerte imidlertid ikke RDK i menneskerettsloven, og dermed med forrang foran norsk rett etter mskrl. § 3, da det ble antatt at RDK hadde en mer naturlig tilknytning til den nye diskrimineringsloven og at en slik løsning ville gi et mer oversiktlig lovverk. Det fremmes også at det på dette tidspunkt ikke var ”hensiktsmessig” å ta stilling til RDKs rettslige trinnhøyde, før dette var utredet

⁹³ Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. 3.juni 2005 nr.33

⁹⁴ Ot.prp.nr.33, (punkt 4.2.2 s.31) med henvisning til Concluding observations til Norges 16. rapport, CERD, 63rd session, CERD/C/63/CO/9

⁹⁵ Ot.prp.nr.33, (punkt 7.1 s.48)

nærmere i en ventet Stortingsmelding omhandlende ”Makt og demokratiutredningen” foretatt fra 1998-2003.⁹⁶

I denne stortingsmeldingen, (St.meld. nr.17 (2004-2005)) fremmer regjeringen at internasjonale konvensjoner kun skal gis forrang foran norsk rett i de helt spesielle tilfeller.⁹⁷ Det er likevel viktig at konvensjoner inkorporeres i norsk rett slik at regelverket blir klart, igjen slik at forutberegneligheten ivaretas på en tilstrekkelig måte.⁹⁸

Regjeringen legger i Ot.prp nr.33 til grunn at vedtakelsen av en ny diskrimineringslov og mer effektive bestemmelser i straffeloven, samlet vil gi en bred plattform for bekjempelse av rasisme og diskriminering i Norge.⁹⁹ Å inkorporere RDK i diskrimineringsloven var videre ”et ledd i å styrke det rettslige vernet mot etnisk diskriminering.”¹⁰⁰ Selv om RDK altså ikke ble gitt forrang foran norsk intern rett, er det ikke tvilsomt at inkorporeringen ble ansett som et viktig steg i retning av å bekjempe diskriminering i Norge.

Gjennom inkorporeringen av RDK og dennes art.4, fremmes det også at det i tillegg var behov for å endre strl. § 135 a slik at denne ga et mer effektivt og omfattende vern mot ”grove, diskriminerende ytringer enn i dag.”¹⁰¹ Dette skulle søkes gjennomført gjennom å senke skyldkravet, gi § 135a større rekkevidde, samt å heve den øvre strafferammen.¹⁰²

⁹⁶ Ot.prp.nr.33, (punkt 8.8.3 s.65)

⁹⁷ St.meld. nr.17 (2004-2005) ”Makt og demokrati”, (punkt 3.8 tiende avsnitt)

⁹⁸ St.meld. nr.17, (punkt 3.8 ellefte avsnitt)

⁹⁹ Ot.prp. nr.33, (punkt 1.1 s.9)

¹⁰⁰ Ot.prp. nr.33, (punkt 1.1 s.10)

¹⁰¹ Ot.prp. nr.33 (punkt 17.1.6.1 s.186)

¹⁰² Ot.prp. nr.33, (punkt 17.1.6.1 s.186)

3.2.2 Endring av strl. § 135 a

Den nye strl. § 135 a lyder som følger:

”Den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring, straffes med bøter eller fengsel inntil 3 år. Likt med offentlig fremsatt ytring, jf. § 7 nr.2, regnes en ytring når den er satt frem slik at den er egnet til å nå et større antall personer. Som ytring regnes også bruk av symboler. Medvirkning straffes på samme måte.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,
- b) religion eller livssyn, eller
- c) homofile legning, leveform eller orientering”

I annet ledd er det bokstav a som er av betydning for avhandlingen, da denne retter seg mot rasistiske ytringer.

Som vi ser av dagens bestemmelse er utøvelse av uaktsomhet nå tilstrekkelig for at bestemmelsen kan komme til anvendelse, til forskjell fra kravet til forsett som gjaldt tidligere. I tillegg er den øvre strafferamme hevet fra to til tre år. For å gi § 135 a større rekkevidde likestilles nå ytringer som er ”egnet til å nå et større antall personer” med ytringer som fremsettes offentlig.¹⁰³

I den nye ordlyden ”egnet til å nå” ligger at det ikke er et vilkår at ytringen faktisk ble oppfattet av andre. Den må imidlertid ha vært ”egnet” til å bli oppfattet av en mengde mennesker, og det kreves derfor at ytringen kunne ha blitt oppfattet. Måten ytringen ble fremmet på blir da sentral i vurderingen og i Ot.prp. nr.33 brukes eksempler som tv, radio og nettsider.¹⁰⁴

Vi ser også at departementet ønsket å endre formuleringen ”utsetter for hat, forfølgelse eller ringeakt” fra den gamle § 135 a til ”fremme hat, forfølgelse eller ringeakt.” En

¹⁰³ Strl. § 135 a første ledd

¹⁰⁴ Ot.prp. nr.33, (punkt 17.1.6.2 s.187)

naturlig forståelse av ordlyden er at ”fremme” er et mildere vilkår. I Ot.prp. nr.33 vises det til at man ved endringen til ”fremme” ville flytte fokus vekk fra ytringens eventuelle skadevirkninger som lettere kan tolkes ut av ordlyden ”utsetter for”. I henhold til Kjuus-kjennelsen og Boot Boys-dommen jo ikke påviste skadevirkninger et vilkår for straff etter § 135 a.¹⁰⁵

Senkningen av skyldkravet til grov uaktsomhet vil i tillegg gjøre bevissituasjonen enklere. Man kan da i større grad knytte skyldvurderingen opp mot selve handlingen, i motsetning til en forsettsvurdering der tiltaltes tanker i gjerningsøyeblikket blir avgjørende.¹⁰⁶

Til tross for at den nye § 135 a gis et videre anvendelsesområde, presiserer departementet at de ikke ønsker ”verken å høyne eller senke terskelen i bestemmelsens ordlyd” for hvilke ytringer som omfattes.¹⁰⁷ Dette kan tilsi at lovendringen i seg selv egentlig ikke innskrenker ytringsfriheten, da tiltak som heving av strafferamme og senkning av skyldkrav jo egentlig ikke vil være av betydning for typen ytringer som rammes. At ytringene heller ikke lenger trenger å nå et visst antall personer, utgjør jo heller ingen strengere grense for hva som lovlig kan ytres.

Likevel ser vi at departementet begrunner dette med at det må være Høyesterett som klargjør rettstilstanden her. En klarere presisering av hvilken type ytringer som omfattes vil kunne virke mot sin hensikt og igjen gi bestemmelsen et snevrere omfang enn ønskelig.¹⁰⁸

Til tross for at departementet her i utgangspunktet legger denne vurderingen i Høyesteretts hender, uttales det i forarbeidene til den nye § 100 (Innst.S. nr.270 (2003-

¹⁰⁵ Ot.prp. nr.33, (punkt 17.1.6.3 s.188)

¹⁰⁶ Ot.prp. nr.33, (punkt 17.1.6.5 s.188)

¹⁰⁷ Ot.prp. nr.33, (punkt 17.1.6.9 s.190)

¹⁰⁸ Ot.prp. nr.33, (punkt 17.1.6.9 s.190)

2004)) at ”terskelen for hva som kan regnes som kvalifisert krenkende uttalelser i rettspraksis kan synes noe høy.”¹⁰⁹ Lovgiver gir altså til en viss grad uttrykk for hvordan det er ønskelig at nye strl. § 135 a skal anvendes av domstolene fremover. Når det da også legges til grunn at konteksten kan tas i betraktning ved tolkningen¹¹⁰ gir jo dette samlet et inntrykk av at lovgiver ser for seg at bestemmelsen skal omfatte mer enn den har gjort tidligere.

3.2.3 Resultater av lovendringene

Lovendringenes reelle betydning for anvendelsen av strl. § 135 a, vil man ikke se før saker omhandlende bestemmelsen igjen kommer opp for domstolene.

I Ot.prp. nr.8 (2007-2008) omhandlende øvrige endringer i straffeloven, uttaler imidlertid Justis- og politidepartementet seg også om strl. § 135 a og om det er ønskelig med flere endringer i bestemmelsen. Departementet er under den oppfatning at de endringer som ble gjort i 2005 samlet gir et skjerpet vern mot rasistiske ytringer og ser ikke nødvendigheten av øvrig revisjon. De sier likevel at de vil følge nøye med utviklingen i rettspraksis og vurdere fortløpende hvorvidt ytterligere endringer må foreslås.¹¹¹

Departementet legger videre til grunn at lovendringene har medført at resultatet i Boot Boys-dommen ikke ville blitt det samme nå og at dommen ”ikke lenger gir uttrykk for gjeldende rett på dette området.” Dersom det dermed viser seg at terskelen for hvilke ytringer som skal omfattes av strl. § 135 a ikke er senket, vil det måtte foreslås øvrige lovendringer ”som gjør det klart at terskelen for straff skal være lavere.”¹¹²

¹⁰⁹ Innst.S. nr.270, (punkt 4.5.1)

¹¹⁰ Ot.prp. nr.33, (punkt 17.1.6.8 s.189)

¹¹¹ Ot.prp. nr.8 (2007-2008) ” Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv.” (punkt 10.7.4.2 tredje avsnitt)

¹¹² Ot.prp. nr.8 (punkt 10.7.4.2 tredje avsnitt)

Her fremmes det altså eksplisitt at lovgiver mener terskelen i Boot Boys-dommen ble lagt for høyt og at det ikke er ønskelig at nyere rettspraksis skal være i samsvar med denne dommen. Domstolene må jo selvsagt dømme ut fra den lovtekst lovgiver har utarbeidet og gir ikke ordlyden klart nok uttrykk for den praksis lovgiver ønsker, må den i så fall endres. Uttalelsene fra departementet i Ot.prp. nr.8 må likevel forstås som en klar anmodning om at ytringsfrihetens vern ønskes begrenset på området for rasistiske ytringer. Om dette følges opp i praksis vil vurderes i avsnittet under.

4 Nyere rettspraksis fra underrettsdomstolene og EMD

Fra 2005 til i dag har Høyesterett ikke hatt noen sak til behandling innenfor avhandlingens tema utover Vigrid-kjennelsen. Denne er gjennomgått sammen med Kjuus-kjennelsen og Boot Boys-dommen i avsnitt 2 og det vises dermed til redegjørelsen der. Høyesteretts avgjørelse om å oppheve lagmannsrettens dom, medførte imidlertid at domfelte igjen anken tingrettens dom til lagmannsretten. Lagmannsrettens behandling av anken vil derfor presenteres i dette avsnitt.

To andre underrettsdommer vil også vurderes, i tillegg til at det vil redegjøres for en nyere dom fra EMD, avsagt i 2009. Saksforholdet i dommen fra EMD er i kjernen av avhandlingens tema og kan gi holdepunkter for å si noe om hvordan EMD i dag stiller seg til rasediskriminerende ytringer.

4.1 Lederen for Vigrid anker til lagmannsretten, LB- 2008-11329¹¹³

Domfeltes forsvarer hevdet for det første at tingrettens domsgrunner var mangelfulle, blant annet fordi det ikke var foretatt en tilstrekkelig helhetlig vurdering av ytringene i

¹¹³ Borgarting lagmannsrett, LB-2008-11329, 19. mai 2008

sin kontekst. Lagmannsretten legger imidlertid til grunn at Høyesteretts vurdering var foretatt på bakgrunn av tingrettens domsgrunner og at Vigrid-kjennelsen dermed forutsetter at disse er tilstrekkelige. Lagmannsretten har da ikke adgang til å foreta en ny vurdering av tingrettens domsgrunner, noe retten heller ikke ser at det er behov for.¹¹⁴

Forsvareren anførte for det andre at Høyesterett ikke i tilstrekkelig grad hadde belyst hvorvidt det var nødvendig med et inngrep i EMK art. 10 i den konkrete sak.¹¹⁵

Lagmannsretten legger her til grunn at de er bundet av Høyesteretts rettsanvendelse. De kan ikke se at Vigrid-kjennelsen ikke inneholdt en tilstrekkelig avveining av de hensyn som står mot hverandre i vurderingen av anvendelsen av strl. § 135 a. I denne avveiningen ligger også en vurdering av hvorvidt det har vært nødvendig for Norge å gripe inn mot de rasistiske ytringene i denne konkrete sak. Høyesteretts vurdering var etter lagmannsrettens oppfatning dekkende og tilfredsstillende hva gjelder både intern rett og internasjonale forpliktelser.¹¹⁶

Anken blir etter dette forkastet og tingrettens dom blir stående.¹¹⁷

Det kan vanskelig utledes en konkret utvikling på bakgrunn av lovendringene av lagmannsrettens ankebehandling. Lagmannsretten er bundet av Høyesteretts rettsanvendelse, og det foretas dermed ingen eksplisitt vurdering av anvendelsesområdet for strl. § 135 a. Dermed gir ikke denne dommen anvisninger på om lovendringene har hatt den betydning lovgiver ønsker.

Dommene fra Oslo og Sandefjord tingrett som det vil redegjøres for i punkt 4.2 og 4.3, er imidlertid av større interesse.

¹¹⁴ LB-2008-11329, ”Lagmannsretten bemerker” (ellefte avsnitt)

¹¹⁵ LB-2009-11329, ”Lagmannsretten bemerker” (trettede avsnitt)

¹¹⁶ LB-2009-11329, ”Lagmannsretten bemerker” (fjortende og femtende avsnitt)

¹¹⁷ LB-2009-11329, ”Lagmannsretten bemerker” (syttende avsnitt)

4.2 Oslo tingrett, 2009-68927¹¹⁸

En 16 år gammel gutt ble her tiltalt for legemsbeskadigelse under særdeles skjerpede omstendigheter etter strl. § 229 jf. § 232, og for å ha forhånet en person på grunn av hans hudfarge og etniske opprinnelse etter strl. § 135 a. Guttan ble dømt etter § 135 a.

Guttan hadde på en bensinstasjon i nærvær av andre, gått forbi fornærmede og gjort nazi-hilsen, sagt ”heil Hitler,” ”jævla pakkis,” ”utlendinger” og ”jeg hater folk med mørk hudfarge.”¹¹⁹ Tiltaltes bror hadde senere vist fornærmede og hans sønn fingeren og fornærmede hadde da krevd en unnskyldning, noe som resulterte i voldsutøvelse fra begge parter.¹²⁰

Uten noen videre drøftelse av anvendelsesområdet for strl. § 135 a, finner retten bevist at gutten ”offentlig fremsatte en diskriminerende eller hatefull ytring” i henhold til strl. § 135 a og at gutten handlet forsettlig. Tingretten viser så til Rt.1994 s.768 ”hva gjelder lovanvendelsen” uten å greie ut om hva denne dommen gjaldt.¹²¹

Dommen det vises til omhandler en mann som etter å ha sett en film om Ku Klux Klan laget og tente på et trekors. Han knuste også dørene i butikken til en pakistaner og skrev ”pakkis” og ”kkk” på veggen. Det er uvisst hvorfor tingretten henviser til akkurat denne dommen, da lovanvendelsen i denne saken i stor grad retter seg mot brenningen av korset og hvorvidt dette er å anse som ”annen meddelelse” etter ordlyden i den gamle strl. § 135 a.¹²²

Høyesterett uttaler imidlertid at strl. § 135 a uansett ville kommet til anvendelse om man tenkte korsbrenningen borte. Tingretten henviser da kanskje til kjennelsen, da det også i Rt.1994 s.768 blant annet var snakk om ytringen ”pakkis.”

¹¹⁸ Oslo tingrett, Toslo-2009-68927, 23. juni 2009 (ikke tilgjengelig på lovdata)

¹¹⁹ Toslo- 2009- 68927, 23.juni 2009 (s.2)

¹²⁰ Toslo-2009-68927, (s.3)

¹²¹ Toslo-2009-68927, (s.4)

Tingretten tar for seg hensynet til ytringsfriheten, men først under vurderingen av straffutmålingen når det allerede er avklart at gutten skal straffes. Det fremmes da at ytringene ikke ble fremsatt i ”noen debatt, diskusjon eller annen sammenheng hvor ytringsfriheten i særlig grad gjør seg gjeldende.” Videre vektlegges det i straffutmålingen at gutten ikke oppfordret andre til å fremme hat, og at ytringene egentlig ”bar preg av å være guttestreker.”¹²³

Retten fremmer at ”rasistiske ytringer fremsatt på offentlig sted representerer et alvorlig samfunnsproblem,” og at reaksjonen bør være streng. Hans unge alder og problemfylte oppvekst, gjør imidlertid at straffen settes til 30 dagers betinget fengsel.¹²⁴

Sammenlignet med de avgjørelser som er gjennomgått fra Høyesterett, er det spesielt at tingretten først vurderer hensynet til ytringsfriheten etter det allerede er bestemt at strl. § 135 a skal komme til anvendelse. Det synes heller ikke som forarbeidene til nye grl. § 100 og strl. § 135 a etterspør en slik endring i anvendelsen av § 135 a. Det har neppe vært lovgivers intensjon at avveiningen mot ytringsfriheten skal flyttes til vurderingen av passende straff.

Om dette er en praksis som videreføres, vil dette klart medføre en endring i retning av at vernet mot rasediskriminerende ytringer styrkes, på bekostning av vernet av ytringsfriheten. Jeg stiller meg imidlertid kritisk til tingrettens forståelse av hvor avveiningen mot ytringsfriheten hører hjemme ved anvendelsen av strl. § 135 a.

Som vi skal se i neste avsnitt legger imidlertid også Sandefjord tingrett til grunn at strl. § 135 a kommer til anvendelse, uten å vurdere hensynet til ytringsfriheten.

¹²² Rt.1994 s.768

¹²³ Toslo-2009-68927 (s.6)

¹²⁴ Toslo-2009-68927 (s.6)

4.3 Sandefjord tingrett, 2009-132208¹²⁵

I denne dommen ble to menn og en kvinne dømt for legemsfornærmelse under særdeles skjerpede omstendigheter, mot en ansatt på NAV-kontoret i Sandefjord. Kvinnen ble i tillegg dømt etter strl. § 135 a.

Kvinnen hadde sagt at den ansatte var en ”ape – ikke et menneske,” en ”jævla svarting” og ”pakkis” og hadde i tillegg sagt ”reis herifra, du lukter” og lignende. Tingretten viser til Vigrid-kjennelsen med videre henvisninger til Boot Boys-dommen, og legger til grunn at uttalelsene fra kvinnen medfører ”en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd.” Det vises spesielt til ytringene ”jævla svarting” og du er en ”ape – ikke et menneske.” En slik nedvurdering av fornærmedes menneskeverd på bakgrunn av hans hudfarge, måtte føre til at § 135 a kom til anvendelse.¹²⁶

Det foretas ingen vurdering av forholdet til ytringsfriheten i dommen. Det konkluderes kun med at strl. § 135 a må komme til anvendelse, uten at den begrensning EMK art. 10 og grl. § 100 medfører vurderes eksplisitt. At dette ikke i det hele tatt diskuteres, kan muligens tilsi at vi her ser en utvikling i retning av at dersom de aktuelle ytringene medfører en grov nedvurdering av en gruppes menneskeverd, vil strl. § 135 a i mange tilfeller uansett måtte komme til anvendelse. Da vil det kanskje ikke være behov for en omstendelig drøftelse rundt ytringsfrihetens vern i det konkrete tilfellet, siden hensynet til ytringsfriheten uansett ikke vil kunne medføre frifinnelse, hvis ytringene er av en slik karakter.

Motsetningsvis ser vi for eksempel i Kjuus-kjennelsen at spørsmålet om straffansvar ikke er avgjort selv om man kommer til at ytringene innebærer kvalifiserte krenkelser av en gruppe som § 135 a tar sikte på å verne. Om man kommer til at det er fremmet en

¹²⁵ Sandefjord tingrett, Tsafo-2009-132208, 2. mars 2010

¹²⁶ Tsafo-2009-132208, (post III)

slik ytring, blir spørsmålet om ytringsfriheten likevel medfører at bestemmelsen ikke kan komme til anvendelse.¹²⁷

I dommen fra Sandefjord tingrett ser vi imidlertid at der ytringen er kvalifisert krenkende, er det ikke rom for en øvrig vurdering av hensynet til ytringsfriheten. Men hvor er da blitt av denne avveiningen?

Det er mulig at man i prosessen av å gi strl. § 135 a et utvidet vern har tenkt seg at ytringsfriheten fortsatt skal medføre en begrensning i anvendelsen av § 135 a, men kun frem til ytringen vurderes som kvalifisert krenkende. Altså vil terskelen for hvilke ytringer som omfattes ligge på samme sted, men er vi først kommet dit, er det ikke lenger noe rom for en ytterligere vurdering av ytringsfriheten. Dette vil i så fall medføre at terskelen for anvendelsen av strl. § 135 a er senket, slik lovgiver la til grunn at var ønskelig i Ot.prp. nr.8 (2007-2008). Også her må i det imidlertid tas forbehold om at dette muligens ikke er en lovforståelse Høyesterett vil legge til grunn i fremtiden.

Når det gjelder politiske ytringer, står jo som nevnt vernet av ytringsfriheten i en særstilling.¹²⁸ Det er derfor mulig at det også i denne tingrettsdommen ville blitt foretatt en grundig vurdering av avveiningen mot ytringsfriheten, dersom det var et politisk parti som sto for ytringene, slik som i Kjuus-kjennelsen.

Som vi skal se av dommen fra EMD under, går imidlertid tendensen hos EMD i retning av at også politikere nyter et beskjedent vern etter EMK art.10 når de fremmer rasistiske ytringer.

¹²⁷ Rt.1997. s.1821 (s.1828)

¹²⁸ Jf. avsnitt 2.4.1

4.4 EMD - Affaire Feret c. Belgique 2009/07/16

EMD har ganske nylig avsagt en dom av interesse for avhandlingens tema. Grunnet at dommen kun er tilgjengelig på fransk på EMD sine nettsider, benyttes et sammendrag utarbeidet av lovdata i fremstillingen.¹²⁹

Daniel Feret klaget Belgia inn for EMD for det han primært mente var en krenkelse av EMK art.10. Klageren var lederen for et nasjonalistisk parti i Belgia og var folkevalgt i nasjonalforsamlingen. I forbindelse med valgkampen, delte Feret ut brosjyrer, som etter sitt innhold medførte at han ble dømt i Belgia for å ha oppfordret til diskriminering, segregering eller hat overfor en gruppe på grunn av deres rase, farge, avstamming eller opprinnelse.

Brosjyrene fremmet at belgiere og andre europeere skulle ha fortrinnsrett til arbeid og sosiale tjenester i landet, innvandrere skulle returneres til sine respektive hjemland og det skulle i tillegg innføres strengere eiendomsregler slik at det skulle bli vanskeligere for utlendinger å bosette seg i Belgia. Valgkampanjen inneholdt dessuten tegninger og omtale av innvandrere som fremstilte disse på en negativ måte.

I vurderingen av om inngrepet i Ferets rettigheter etter EMK art.10 var nødvendig, vektlegger EMD at brosjyrene gjør innvandrere til narr og fremstiller disse som kriminelle som ønsker lite annet enn å utnytte velferdstilbudene i Belgia.

EMD påpeker viktigheten av å bekjempe rasediskriminering, og det legges til grunn at Feret som folkevalgt ikke har en videre adgang enn andre til å uttrykke seg på denne måten. Det vises heller til at Europarådet har uttrykket bekymring for at rasisme i økende grad blir brukt som middel i belgisk politikk. EMD fremmer derfor at folkevalgte spesielt skal være forsiktig med å fremme intoleranse og rasistiske holdninger.

¹²⁹ Affaire Feret c. Belgique 2009/07/16, sammendrag publisert på lovdata under EMDN-2007-15615

I Kjuus-kjennelsen fremmes det at adgangen til å gripe inn i politikeres ytringsfrihet i utgangspunktet er ”meget begrenset.”¹³⁰ Høyesterett fant jo som nevnt i avsnitt 2.4.1 at heller ikke politiske partier står fritt til å si hva de vil, men at politikere skal ha et særskilt ansvar for å unngå å fremme rasisme, kan ikke utledes av norsk praksis. I dommen fra EMD er det imidlertid ikke en formildende omstendighet at Feret var folkevalgt, heller motsatt. Domstolen fremmer videre at skadevirkningene kan bli store om politikere sprer rasistiske budskap, da dette kan fremprovosere sterke reaksjoner og igjen undergrave tilliten til Belgias demokratiske institusjoner. Her mener altså EMD at folkevalgte har et særlig ansvar for å unngå dette.

EMD finner etter dette at det ikke forelå noen krenkelse av EMK art.10, da inngrepet fra Belgias side var både formåls- og forholdsmessig og også velbegrunnet.

Det er grunn til å anta at en slik holdning fra EMD også vil påvirke norsk rett på dette punkt. At EMD legger seg på en slik streng linje nå, kan muligens være et resultat av at høyreekstreme partier vokser frem i flere land i Europa. EMD ønsker da kanskje å ta et standpunkt og vise sin forrakt for slike partier og deres standpunkter. Det blir spennende å se om Norge vil ta et tilsvarende standpunkt om vi får en lignende sak opp for norske domstoler i fremtiden.

¹³⁰ Jf. avsnitt 2.4.1

5 Avslutning

I redegjørelsen for hva som skal til for at en rasistisk ytring omfattes av strl. § 135 a, har gjennomgangen vist at Høyesterett ikke har hatt en entydig praksis på dette fra 1997 til 2007. De tre dommene som er gjennomgått har selvsagt heller ikke identiske saksforhold, men Høyesteretts forståelse av hvilke ytringer som omfattes av bestemmelsen, hvordan disse skal tolkes og hvilken betydning ytringsfriheten har, er ulik fra dom til dom. For å få en fullstendig redegjørelse for rettspraksis omhandlende strl. § 135 a, burde kanskje alle dommene fra Høyesterett omhandlende bestemmelsen vært gjennomgått.

Det Kjuus-kjennelsen, Boot Boys-dommen og Vigrid-kjennelsen har til felles, er at de alle tre i utgangspunktet legger terskelen for straffbare rasistiske ytringer ved de kvalifisert krenkende ytringer. Som vi har sett la imidlertid Høyesterett seg på en strengere linje i alle fall i Boot Boys-dommen og det kan argumenteres med at også Vigrid-kjennelsen gir uttrykk for at terskelen heves. I begge avgjørelsene vurderes det om ytringene oppfordrer til vold eller andre integritetskrenkelser, og det blir interessant å se hvordan Høyesterett tolker den nye strl. § 135 a på dette punkt.

Når det gjelder hvordan ytringene skal tolkes, har praksisen heller ikke vært entydig. I Vigrid-kjennelsen legges det igjen til grunn at det er den kontekstuelle tolkning som best gir svar på hvordan den alminnelige leser eller tilhører vil oppfatte ytringene. Høyesterett gir imidlertid ikke grunnlag for å si noe om at denne praksisen vil videreføres. I lys av lovgivers uttalelse om at konteksten kan være av betydning, er det imidlertid nå holdepunkter for at den kontekstuelle tolkning i Vigrid-kjennelsen vil legges til grunn i videre rettspraksis.¹³¹

¹³¹ Jf. avsnitt 3.1.3.1

Vernet av ytringsfriheten etter grl. § 100 har også spilt en sentral rolle, spesielt der det er et politisk parti som ytrer seg, jf. Kjuus-kjennelsen. FNs rasediskrimineringskomite krever imidlertid at strl. § 135 a gir et reelt vern mot straffbare ytringer, og at ytringsfriheten ikke i for stor grad tillates å begrense anvendelsen av bestemmelsen. Betydningen av uttalelsen fra FNs rasediskrimineringskomite for videre rettspraksis, er imidlertid ikke vurdert av Høyesterett.

Når det gjelder andre hovedproblemstilling, peker forarbeidene i retning av at lovgiver, gjennom endringen av grl. § 100 og strl. § 135 a og inkorporeringen av RDK, ønsker at vernet mot rasediskriminerende ytringer skal styrkes i norsk rett.

Underrettspraksisen som er gjennomgått viser i tillegg at hensynet til ytringsfriheten ikke en gang vurderes ved behandlingen av anvendelsesområdet for strl. § 135 a. Dette indikerer at ytringsfrihetens vern nå er begrenset på området for rasistiske ytringer. Det må imidlertid tas forbehold om at dommene fra tingretten muligens ikke gir uttrykk for gjeldende rett på dette punkt. Det vil bli interessant å se hvordan Høyesterett stiller seg til avveiningen mellom vernet mot rasediskriminerende ytringer og vernet at ytringsfriheten i fremtiden.

6 Litteraturliste

Lover

Kongeriket Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814, 17. mai 1814

Almindelig borgerlig Straffelov, 22. mai 1902

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven), 21. mai 1999 nr.30

Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. 3. juni 2005 nr. 33

Internasjonale konvensjoner

Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter av 4. november 1950, (EMK)

De forente nasjoners internasjonale konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering av 21. desember 1965, (RDK)

Forarbeider

NOU 1999: 27 ”Ytringsfrihed bør finde Sted”

Innst.S. nr. 270 (2003-2004) ”Innstilling fra kontroll og konstitusjonskomiteen om endring av Grunnloven § 100”

St.meld. nr.26 (2003-2004) ”Om endring av Grunnloven § 100”

Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) ”Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven)”

St.meld. nr.17 (2004-2005) ”Makt og demokrati”

Ot.prp. nr.8 (2007-2008) ”Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr.28 mv.”

Norsk rettspraksis

Rt.1978 s.1072

Rt.1981 s.1305

Rt.1994 s.768

Rt.1997 s.1821

Rt.2002 s.1618

Rt.2007 s.1807

Lb-2008-11329 (Borgarting Lagmannsrett) 19. mai 2008

Toslo-2009-68927 (Oslo tingrett) 23. juni 2009

Tsafo-2009-132208 (Sandefjord tingrett) 2. mars 2010

Rettspraksis fra EMD

Case of Handyside v. The United Kingdom, Application no: 5493/72,

7. December 1976

Case of Jersild v. Denmark, Application no: 15890/89, 23. September 1994

Affaire Feret c. Belgique, 15615/07, 16. juli 2009

(Kun tilgjengelig på fransk på EMDs nettsider, sammendrag publisert på lovdata
EMDN-2007-15615)

Juridisk litteratur

Borvik, Bjørnar, *Grunnlova § 100 og vernet mot rasistiske ytringar*, Håkonamål 2004 s.9-21. (Artikkelen er nå publisert i revidert versjon i Nordisk tidsskrift for menneskerettigheter 2005 s. 159 (NMR-2005-159))

Eggen, Kyrre, *Kjuus saken- Rasediskriminering og ytringsfrihet*, Lov og Rett 1998 s.259

Elgesem, Frode, *FNs rasediskrimineringskomite krever at rasehets tas på alvor*, Tidsskrift for strafferett 2005 s.389

Høgberg, Benedikte Moltumyr, *Nye Grunnloven § 100*, Lov og Rett 2006 s.463

Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, (Bergen 2007)

Øvrige kilder

Committee of the Elimination of Racial Discrimination, CERD/C/67/D/30/2003, Communication no: 30/2003, 15. August 2005

Rundskriv fra Justis- og politidepartementet G-11/2005, *Rasediskrimineringskomiteens uttalelse 15. august 2005 om vernet mot rasistiske ytringer etter straffeloven § 135 a*, 9. desember 2005

